

150 ГОДИНА СРПСКОГ ЛЕКАРСКОГ ДРУШТВА

Радоје Чоловић

Српска академија наука и уметности, Београд, Србија

150 YEARS OF THE SERBIAN MEDICAL SOCIETY

Radoje Čolović

Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade, Serbia

Vivat, Crescat, Floreat Societas Medicorum Serborum!
Живело, расло и цветало Друштво лекара Србије!
May the Serbian Medical Society live, grow and flourish!

После три века најпре „византијске” а затим „западне” медицине током којих су српски владари оснивали болнице у манастирима и градовима не само на тлу Србије, већ и у иностранству, у Јерусалиму (1315) и у Константинопољу (1308) у коме су основали не само болницу, већ и *Медицинску школу* а затим и *Училиште при болници*, губитком независности народ је био препуштен лечењу народних лекара, травара, врачара и варалица.

Десило се да је медицина и у Европи стагнирала, па већих напредака ни у интерној медицини ни у хирургији није било. Све до последњих деценија 19. века *мислило се да су заразне болести изазване кужним испарењима из земље („мијазмама”) чијем ширењу су поговали влага и ветрови. Смртност одојчади и мале деце била је огромна. Најчешћи узроци смрти биле су заразне болести. [...] Када би се појавиле епидемије куге, великих богиња или колере, у гушћим насељима, а нарочито већим градовима умирала је чак трећина па и половина становништва.*¹

Од туберкулозе је умирало и до 40% одраслих. Венеричне болести, нарочито сифилис, биле су широко распрострањене. Просечни животни век био је око 20 година. Особе од 30 до 35 година сматране су старим. Просечна радна способност трајала је око пет година.

Терапија је била неефикасна. Пуштање крви било је главни метод лечења скоро свих болести, чак и очигледних анемија. Уз пуштање крви често су коришћени еметици и пургативи. Због непостојања анестезије

After three centuries of first "Byzantine" and then "Western" medicine, during which Serbian rulers founded hospitals in monasteries and towns not only in Serbian territory, but also abroad, in Jerusalem (1315) and in Constantinople (1308) where they founded not only a hospital, but also the *Medical School* and then the *College within the hospital*, with the loss of independence the people were left to be treated by folk healers, herbalists, witch doctors and tricksters.

It happened that medicine became stagnant in Europe as well, so there was no major progress in either internal medicine or surgery. Until the last decades of the 19th century, *it was believed that infectious diseases were caused by pestilent vapors found in the ground ("miasms"), the spread of which was facilitated by moisture and winds. The child and infant mortality rate was extremely high. Infectious diseases were the leading causes of death. [...] With the outbreak of plague, smallpox or cholera epidemics in densely populated settlements, and especially in larger towns and cities, as much as a third or even a half of the population died.*¹

Up to 40% of adult population died from tuberculosis. Venereal diseases, especially syphilis, were widespread. The average life expectancy was about 20 years. People aged 30 to 35 were considered old. The average period of working capacity lasted about five years.

The therapy was ineffective. Bloodletting was the standard treatment method for almost all conditions, including obvious anemia. Along with bloodletting, purgatives and emetics were often used. Due to the lack of anesthesia, it was

¹ **Напомена читаоцу:** сви делови текста приказани курзивом у тексту преузети су из монографије: 150 година Српског лекарског друштва (ур. Р. Чоловић). ISSN 0370-8179 (print) и ISSN 2406-0895 (online). COBISS.SR.-ID 3378434. UDC 61(497.11). 2022.

¹ **Note to the reader:** all quotes shown in italics in the text have been taken from the monograph 150 years of the Serbian Medical Society (editor R. Čolović). ISSN 0370-8179 (print) and ISSN 2406-0895 (online). COBISS.SR.-ID 3378434. UDC 61(497.11). 2022.

било је могуће извести само краткотрајне, скоро муње-вите операције, и то са великом смртношћу. *Нелечени болесници неретко су боље пролазили од лечених.*

Епохални напреси у медицини почели су се дешавати управо у време када је Србија била на добром путу да добије пуну независност. Године 1846. откривена је општа, 1884. површинска а 1892. локална инфилтративна анестезија, тако да је по први пут било могуће извођење операција за које је било потребно време. Пастерово откриће да су голим оком невидљива бића узроци врења при производњи вина било је најважније откритје. Са првим Листеровим (*Joseph Lister*) радом (1867) у хирургији је започела ера антисепсе, а тек крајем 19. века асепса је почела да постаје стандардни поступак у хирургији. Открића појединих бактерија као узрочника болести снажно су подстакла развој хигијене и превентивне медицине.

Ова доста честа открића у другој половини 19. века чинила су да су знања стечена на студијама медицине брзо превазилажена. Новине у медицини лекари су морали ажурно пратити, што је подразумевало набавку нових књига и стручних часописа и посећивање националних и међународних конгреса. *То је био врло захтеван посао, у којем су се једно време могли успешно носити само најбољи и највреднији лекари. Задатак је био посебно тежак за лекаре практичаре, [...] који су имали много посла а мало слободног времена.* Тако се јавила потреба за оснивањем едукативних лекарских друштава на чијим састанцима су лекари могли да размењују искуства из праксе и знања до којих су долазили из литературе, на којима су најбољи домаћи и страни лекари, често професори медицинских факултета, говорили о новим сазнањима, након којих су слушаоци могли да постављају питања, износе своја запажања, обнављају стара и стичу нова знања.

Лекарска друштва су оснивала своје часописе, у којима су штампана вредна искуства из праксе, најбоља саопштења са састанака друштва, резултати нових научних сазнања и оригиналних истраживања, изводи из одабраних радова из стране литературе, прегледни чланци, прикази нових књига, закључци међународних конгреса и др. Друштва су оснивала библиотеке и читаонице, а затим фототеке и музеје у којима су чувани ретки и поучни предмети и препарати на које су чланови друштва наилазили у пракси. *У мањим земљама, друштва су настојала да изучавају специфичности националне патологије и да стварају националну медицинску терминологију.* Друштва су се борила против надрилекарства, ризичних понашања као што су пушење, алкохолизам, настојала да се законски регулише

possible to perform only short, almost lightning-fast surgical operations, and with a high mortality rate. *Untreated patients often fared better than treated ones.*

Epoch-making medical advances occurred precisely at the time when Serbia was well on its way to gaining full independence. In 1846, general anesthesia was discovered, while topical and local infiltration anesthesia were discovered in 1884 and 1892, respectively, so that it became possible for the first time to perform surgeries that required longer operating times. Pasteur's discovery that organisms invisible to the naked eye cause fermentation in wine production was a herald of microbiology. In surgery, the era of antisepsis began with the first work of *Joseph Lister* (1867), and it was only at the end of the 19th century that asepsis was introduced as a standard surgical procedure. The discoveries that some bacteria cause diseases strongly encouraged the development of hygiene and preventive healthcare.

These discoveries occurring quite frequently in the second half of the 19th century meant quickly surpassing the knowledge gained during medical studies. Physicians had to keep up to date with medical news, which implied purchasing new books and professional journals and attending national and international medical congresses. *It was a very demanding job which for a while could be handled successfully only by the best and most diligent doctors. The task was especially difficult for medical practitioners, [...] who had a lot of work and little free time.* Thus, the need arose to establish medical education societies at whose meetings physicians could exchange practical experiences and knowledge gained from the literature, where the best national and foreign doctors, usually professors of medical faculties, spoke about new knowledge, after which attendees could ask questions, express their observations, revise previous and acquire new knowledge.

Medical societies started their own journal publications which included valuable practical experiences, most relevant announcements from society meetings, results of new scientific knowledge and pioneering research, excerpts from selected papers from foreign literature, review articles, reviews of new books, conclusions of international congresses, etc. Societies founded libraries and reading rooms, as well as photo libraries and museums where rare learning objects and preparations found in practice by society members were kept. *In smaller countries, societies endeavored to study the specificities of national pathology and to create national medical terminology.* Societies fought against quackery, and risky behaviors such as smoking and alcoholism, struggled to legally regulate prostitution ("an evil that must be regulated, if it cannot be

проституција („зло које, ако се не може сузбити, мора се регулисати“) и промовисала личну, породичну и јавну хигијену.

Наведени разлози подстакли су др Владана Ђорђевића и неколико његових колега да у Србији која је још увек била вазална кнежевина Отоманског царства у крајње скромним околностима оснују Српско лекарско друштво.

Прва идеја о оснивању лекарског друштва у Србији појавила се у непотписаном чланку под насловом „Шта треба нашем санитетству“ објављеном у наставцима у Србским новинама од 31. марта 1859. године. Верује се да је чланак написао др Аћим Медовић, јер је тако добро познавање стања у српском санитету и његових потреба могао имати само неко ко је у њему дуго радио. Он је девет година био физикус Округа Пожаревачког и седам година „столоначелник“ у Санитетском одељењу Министарства унутрашњих дела, у оквиру кога се налазио санитет. У 9. тачки 8. наставка објављеног 18. априла 1859. године, између осталог писало је:

„Надамо се и очекујемо од наше Санитетске управе, да ће она наћи средства /.../ да све лекаре у земљи нашој сједини у једно лекарско друштво, које ће /.../ летописе лекарске списивати (издавати лекарске часописе, прим. аут.), у којима ће се скупљати искуства, прибављана у особитим случајевима болести, у судијским питањима, о стању здравља житељства тако, да би знамените примедбе појединих лекара за све остале другове њихове постале познате, и како би се уопште од заборавности сачувати и за нашу науку спасти могле“.

Године 1868. др Јован Валента и др Аћим Медовић покушали су да оснују Српско лекарско друштво, али „због тадашњих прилика нису могли успети“.

Почетком 1872. године на оснивању Српског лекарског друштва почео је да ради др Владан Ђорђевић, који се неколико месеци раније вратио са студија медицине и специјализације хирургије у Бечу. Пишући о тим данима, др Владан Ђорђевић бележи:

prevented“) and promoted personal, family and public hygiene.

The reasons stated above encouraged dr Vladan Đorđević and several of his colleagues to establish the Serbian Medical Society in extremely modest circumstances in Serbia, which was still a vassal principality of the Ottoman Empire.

The first idea of establishing a medical society in Serbia emerged in an unsigned article entitled "What are the needs of our healthcare system" published in sequels in the Serbian newspaper as of March 31, 1859. It is believed that the article was written by Dr. Aćim Medović, as only someone who had been working within the healthcare system for a long time could have such in-depth knowledge of the condition of Serbian healthcare system and its needs. He had been working as a district community physician in the Požarevački District for nine years and for seven years he was the "head" of the Health Department of the Ministry of the Interior, which included the healthcare system. Item 9 of the 8th sequel, published on April 18, 1859, inter alia, reads as follows:

"We hope and expect that our Health Administration will ensure the funds /.../ to unite all doctors in our country into one medical society, which will /.../ create medical records (publish medical journals, author's comment), which will gather the experiences gained in special medical cases, in court cases regarding the health status of the population in order to make important and relevant remarks and comments of some doctors available to all of their colleagues, and in order to save them from oblivion for the sake of our science in general".

In 1868, dr. Jovan Valenta and dr Aćim Medović tried to establish the Serbian Medical Society, however, "due to the circumstances at the time, they failed in their attempt."

Dr Vladan Đorđević, who had returned from his medical studies and specialty of surgery in Vienna a few months earlier, started working on the foundation of the Serbian Medical Society at the beginning of 1872. Writing about those days, dr Vladan Đorđević stated:

Др Владан Ђорђевић

Dr Vladan Đorđević

„Када сам у почетку године 1872. зачео мисао да се оснује Српско Лекарско Друштво, и када сам то саопштио покојноме Др-у Петру Остојићу, он је одмах пристао, али смо обојица морали признати, да се мисао неће моћи лако остварити. /.../ Лекара је било релативно довољно, али то беху тако разнородни елементи и по народности и по лекарским школама на којима су васпитани, да је ту космополитску мешавину било тешко заинтересовати за некакво стручњачко, научно удружење. Неки од тих колега беху већ давно напустили лекарску праксу и праћење саме науке, други беху тако заузети праксом, да им није остајало времена ни да уопште корачају са савременим развојем науке, трећи су се својски бавили не само праксом него и науком, али не беху толико вични српскоме језику, да би своје стручњачке радове могли обрађивати на језику, у коме је тек требало почети стварати медицинску терминологију. Додајте к томе да практичари међу собом нису баш најлепше живели. /.../ То, нас младе и одушевљене, какви онда бесмо, није могло декуражирати. Задобивши пристанак још једнога колеге Србина, покојног Др-а Саве Петровића – не чудите се што помињем да је био Србин, јер су се Срби лекари могли на прсте избројати, /.../ окуражени од стране нашег драгог учитеља и Нестора српске јестаственице покојног Др-а Панчића, ми нисмо престали агитовати за оснивање Српског

"At the beginning of 1872, when I conceived the idea of founding the Serbian Medical Society, and when I informed the late dr Petar Ostojić about it, he immediately agreed, but we both had to admit that the idea would not be easily realised." /.../ There were a relatively sufficient number of doctors, but they were individuals so diverse, both in terms of their ethnic groups and medical schools where they were trained and educated, that it was difficult to get that cosmopolitan mixed group interested in some kind of professional scientific association. Some of these colleagues had abandoned medical practice and the pursuit of scientific knowledge long ago, others were so much engaged in practice that they had no time left to even keep up with the contemporary development of science, others were involved not only in practice but also in science, however, they were not as proficient in Serbian as to be able to write their professional papers in the language in which medical terminology had yet to be created. In addition, the practitioners did not get along very well with each other. /.../ This could not discourage us, young and enthusiastic doctors, as we were back then. Having obtained the consent of another Serbian colleague, the late dr Sava Petrović - do not be surprised by the fact that I mention he was a Serb since Serbian doctors could be counted on the fingers of one hand, /.../ and being encouraged by our dear teacher and wise man of the Serbian natural sciences, the deceased dr Pančić, we did not stop advocating for

Лекарског Друштва све догле, док нисмо успели, да се макар на претходни састанак искупи још десетак колега”.

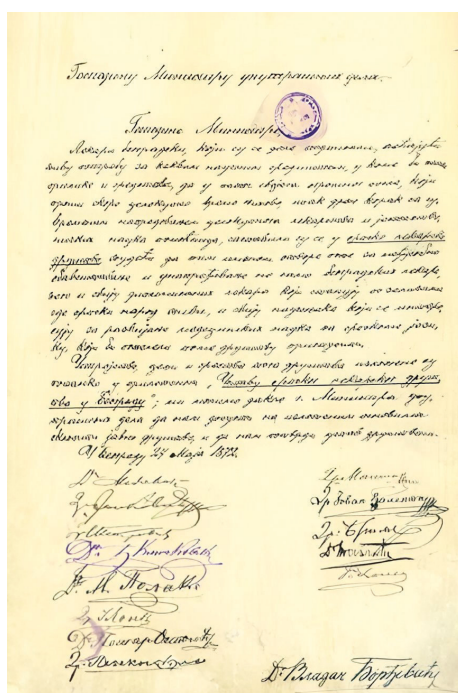
Тако се 22. априла 1872. по старом (4. маја по новом) календару, 14 београдских лекара састало на тзв. „Првом претходном састанку”, на коме се „иза подуже дебате о појединостима /.../ дошло до извеснога уједињења и услед тога одлучи се: да се у Београду оснује Српско Лекарско Друштво”. Присутни су се обавезали „да се предузме и чини све, што је нужно, да се друштво уреди и што пре ступи у живот”, као и да се „састави пројекат друштвене статуте (Устава, прим. аут.), да се дружевно разгледа (размотри у Друштву, прим. аут.) и уколико се усвоји, поднесе г. Министру унутрашњих дела на одобрење”.

За привременог председника изабран је др Аћим Медовић, за потпредседника др Јован Машин, а за секретара др Владан Ђорђевић. Датум овог састанка узет је за дан оснивања Српског лекарског друштва. Одржано је још пет „претходних састанака” на којима је разматран предлог друштвеног Устава који је написао др Владан Ђорђевић тако да је већ 20. маја 1872. усвојен његов коначни текст и Устав дат да се „препише”. На (последњем) шестом „претходном” састанку одржаном 27. маја 1872. године, др Владан Ђорђевић је предао „преписани Устав и спроводно писмо управљено на г. Министра унутрашњих дела” у коме је тражено одобрење за оснивање Друштва и потврђивање друштвеног Устава. Писмо је потписало 14 београдских лекара.

the establishment of the Serbian Medical Society until we managed to get at least ten colleagues more attend the preliminary meeting”.

Thus, on April 22, 1872, according to the old calendar (on May 4 according to the new one), 14 Belgrade doctors met at the so-called "First preliminary meeting", where "after a long debate on details /.../, certain unification was achieved and accordingly it was decided: to establish the Serbian Medical Society in Belgrade". Those present committed themselves "to undertake and do everything that is necessary for the society to be organized and start its operation as soon as possible", as well as to "Draw up a project on the society statute (Constitution, author's comment), to be observed together (to be considered by the Society, author's comment) and if adopted, to be submitted to the Minister of the Interior for approval."

Dr Ćim Medović was elected the temporary president, dr Jovan Mašin was elected the vice-president, while dr Vladan Đorđević was the secretary. The day when this meeting was held has been considered the date of founding the Serbian Medical Society. There were five more "preliminary meetings" held at which the draft of the Society Constitution written by Dr. Vladan Đorđević was discussed, so that its final text was adopted on May 20, 1872, already, and the Constitution was sent to be "copied." At the (last) sixth "preliminary" meeting held on May 27, 1872, dr Vladan Đorđević submitted "the copy of the Constitution and the enforcement notice addressed to the Minister of the Interior Affairs" asking for the approval of the establishment of the Society and affirmation of the society Constitution. The notice was signed by 14 Belgrade physicians.

Писмо Министру унутрашњих дела
које је потписало 14 лекара

Notice sent to the Minister of the Interior
signed by 14 physicians

На првом тзв. Главном састанку Српског лекарског друштва одржаном 22. јула 1872. године прочитано је писмо Управе вароши Београда од 15. јула 1872. бр. 14.167 којим се „Друштву саопштава да је министар унутрашњих дела претписом од 8. јуна с. бр. 944., одобрио друштвени Устав и наредио Управи Вароши Београда да она не забрањује Друштву састанке и рад докле док се буде кретало у границама свога Устава”.

Идеје водиле за оснивање друштва биле су и потребе да се „код нас зачне лекарска књижевност, да се и српска мисао позове на самостални културни рад и да се оснује српско огњиште за науку”.

На том састанку (22. јула 1872.) привремени часници Друштва изабрани су за сталне, др Аћим Медовић за председника, др Јован Машин за потпредседника, др Владан Ђорђевић за секретара а др Петар Остојић за благајника. Тада је др Медовић предложио да се упути писмо Српском ученом друштву са молбом да се Друштво смести у њихове просторије и да се у њима одржава састанке. Устав је подељен члановима и изабрано је 74 нових чланова из Србије и иностранства (највише из Аустроугарске), од којих девет редовних, 64 дописна члана и један почасни члан, др Михаел Розен, пруски конзул у Београду.

Четвртог маја 2022. године, навршило се 150 година од оснивања Српског лекарског друштва. То би и за један народ који је вековима живео у миру био догађај од изузетног националног значаја и разлог за понос и задовољство. У контексту тешке историје нашег народа, која као таква траје вековима, један овакав догађај има неупоредиво већи значај.

Тако дугим трајањем и успешним радом, Српско лекарско друштво постало је једном од најстаријих и највреднијих стручних и научних институција нашег народа и наше државе.

Данас је тешко и замислити далековидост и одважност српских лекара да оснују Српско лекарско друштво у време када је Србија била вазална кнежевина Отоманског царства и када је имала само 63 лекара, од којих су седморо били лекарски помоћници („магистри хирургије”) и један зубар, и када су лекари пореклом из Србије могли да се изброје на прсте. Српско лекарско друштво је основано убрзо после, или чак и пре лекарских друштава у неким напредним земљама Европе којима је трагична историја српског народа била нешто у шта су тешко уопште могли и поверовати.

At the first so-called general meeting of the Serbian Medical Society held on July 22, 1872, a letter from the Administration of the town of Belgrade dated July 15, 1872, no. 14.167, was read, by which "the Society shall be notified that the Minister of the Interior, by order of June 8, ref. no. 944, approved the Society Constitution and ordered the Administration of the town of Belgrade not to prohibit the Society's meetings and work until it acts within the scope of its Constitution".

The guiding principles to establish the society included the needs to "initiate the creation of medical professional literature in our country, to invite Serbian intellectuals to work independently in the field of culture and to build a home for Serbian science."

At this meeting (July 22, 1872), the temporary officials of the Society were elected permanent, dr Aćim Medović as president, dr Jovan Mašin as vice-president, dr. Vladan Đorđević as secretary, and dr Petar Ostojić as treasurer. Then dr. Medović proposed sending a letter to the Serbian Learned Society with a request to accommodate the Society within their premises where meetings of the Society would be held. The Constitution was distributed to the members and 74 new members were elected from Serbia and abroad (mostly from Austria-Hungary), including nine regular and 64 corresponding members, and one honorary member, dr Michael Rosen, a Prussian consul in Belgrade.

The 150th anniversary of the founding of the Serbian Medical Society was on May 4, 2022. This would be an event of exceptional national importance and a reason for pride and satisfaction even for a nation that has lived in peace for centuries. In the view of the difficult history of our nation, which has lasted as such for centuries, an event like this is of an incomparably greater significance.

With such a long duration and its successful work, the Serbian Medical Society has become one of the oldest and most valuable professional and scientific institutions of our people and our country.

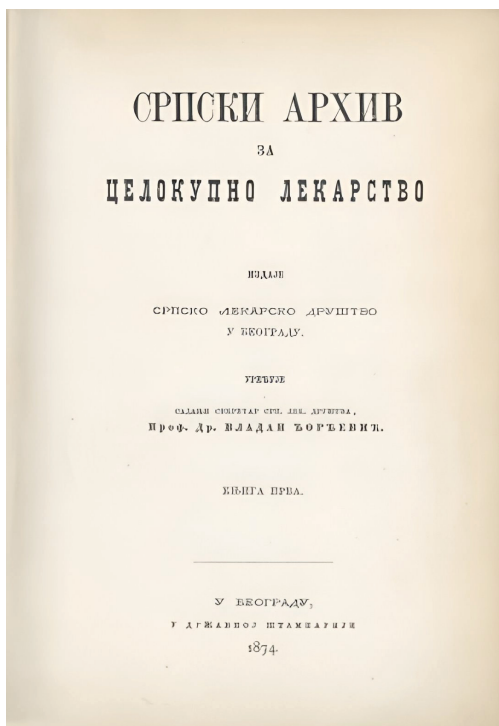
Today, it is difficult to imagine the foresight and courage of Serbian physicians to found the Serbian Medical Society at a time when Serbia was a vassal principality of the Ottoman Empire and had only 63 doctors, seven of whom were medical assistants ("masters of surgery") and one was a dentist, and when doctors from Serbia could be counted on the fingers of one hand. The Serbian Medical Society was founded shortly after, or even before the medical societies established in some developed countries of Europe, for whom the tragic history of the Serbian people was something they could hardly imagine.

Српско лекарско друштво је основано по свим правилима по којима су оснивана лекарска друштва у најцивилизованацијим земљама Европе, којима се ни данас ништа не би могло додати ни одузети. Устава Српског лекарског друштва је до појединости дефинисао његове задатке и методе њиховог остваривања, прописао врсте састанака (редовне, ванредне и главне годишње), одредио да Друштво има редовне, дописне и почасне чланове, међу које су бирани и најславнији лекари из иностранства, прописао права и дужности чланова и часника Друштва, који су бирани искључиво тајним гласањем на годишњим скуповима и то само ако је била присутна надполовична већина редовних чланова, док је за промену Устава била неопходна дво-трећинска већина редовних чланова. Друштво је било признато од званичних власти, имало је своје седиште и сталну адресу.

Друштво је основало свој часопис *Српски архив за целокупно лекарство*, који од тада редовно излази, библиотеку, и зачело музеј и фототеку.

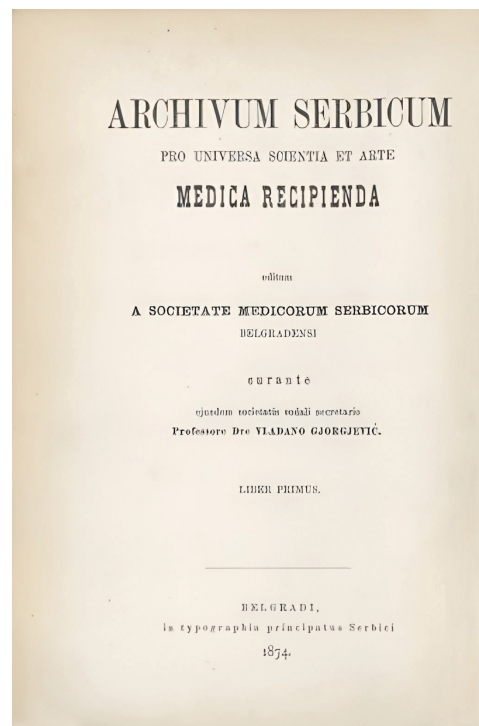
The Serbian Medical Society was founded in accordance with all the rules according to which medical societies were founded in the most civilized European countries, which have nothing that could be added to or taken away from even today. The Constitution of the Serbian Medical Society defined its tasks and the methods of accomplishing the tasks in detail, prescribed the types of meetings (regular, extraordinary and general annual), determined that the Society has regular, corresponding and honorary members, among which the most famous doctors from abroad were elected, prescribed the rights and duties of members and officials of the Society, who were elected exclusively by secret ballot at annual meetings and only if an absolute majority of regular members were present, while a two-thirds majority vote of regular members was required to modify the Constitution. The Society was recognized by the official authorities, and it had its headquarters and a permanent address.

The Society started the publication of its journal *Serbian Archives of Medicine* (Srpski arhiv za celokupno lekarstvo), which has been published regularly since then, also it founded a library, as well as a museum and a photo library.

Прва књига

Српског архива за целокупно лекарство (1874)

The first volume of

Serbian Archives of Medicine (1874)

Вредним и озбиљним радом Српско лекарско друштво је стекло поштовање власти и династије, тако да су му одлуком Народне скупштине часопис, оригинална дела домаћих лекара и преводи књига страних лекара и професора медицинских факултета бесплатно штампани у Државној штампарији.

Through diligent and serious work, the Serbian Medical Society gained the respect of the government and the dynasty, so that by the decision of the National Assembly, its journal, original works of local doctors and translations of books by foreign doctors and professors of medical faculties were printed free of charge in the State Printing House.

Српско лекарско друштво је током 150 година непрекидно пратило достигнућа медицинских наука и одмах их примењивало, бавило се стручним и научним усавршавањем својих чланова, радило на решавању најважнијих питања народне патологије, предавањима и популарним публикацијама, борило се против надрилекарства, радило на унапређењу здравља народа, на промоцији медицинске науке, превентивне медицине, личне, породичне и комуналне хигијене, борило се против алкохолизма, радило на увођењу и сталном усавршавању модерног здравственог законодавства, радило на оснивању српске медицинске терминологије, достојно представљало српску медицину на међународним конгресима, итд, итд.

Друштво као целина, а нарочито његови најистакнутији чланови, борили су се деценијама за оснивање Медицинског факултета, Министарства народног здравља и Лекарске коморе, а 1946. године донело је резолуцију којом је тражено хитно оснивање Стоматолошког факултета и Школе за зубне техничаре.

Сходно тешким околностима кроз које је са својим народом и државом пролазило, Српско лекарско друштво је током 150 година имало успоне и падове, успехе и неуспехе, али далеко више успеха него неуспеха. Све време његови чланови су волонтерски, бесплатно, често и на сопствени трошак радили за добро народа и државе.

Током свечаног обележавања првих 50 година постојања и рада Српског лекарског друштва, његов оснивач др Владан Ђорђевић је 22. септембра 1922. изрекао и ове речи:

„Српско лекарско друштво је остварило главну мисао својих оснивача, /.../, још пре Универзитета и Краљевске Академије наука, створило је једно српско огњиште за науку /.../ ревносно пратило развијање целокупне медицинске науке /.../ напредовало је са постепеним поступком (напретком, прим. аут.) лекарства, усавршавало се сопственим искуством, распростирало је то искуство писменим и усменим саопштењима, радило је на статистици разболевања у свим земљама у којима наш народ живи, истраживало узроке тих болести /.../ и проучавало средства за уклањање тих узрока. Ни једна грана медицинских наука није остала недирнута и недискутована у Српском лекарском друштву”.

Ђорђевић је израчунао да је од 1872. до 1922. „СЛД одржало 780 редовних седница, на којима је одржано 390 предавања, 230 дискусија, 1100 приказа болесника и препарата и 760 усмених и писмених реферата”

During the period of 150 years, the Serbian Medical Society has been continuously following the achievements of medical sciences and applying them immediately, being engaged in the professional and scientific training of its members, working on resolving the most important issues of national pathology, lectures and popular publications, fighting against quackery, working on improving the population's health, as well as on the promotion of medical sciences, preventive medicine, personal, family and community hygiene, fighting against alcoholism, working on the introduction and constant improvement of modern health legislation, working on the creation of Serbian medical terminology, worthily representing Serbian medicine at international congresses, etc.

The Society as a whole, and especially its most prominent members, struggled for decades to establish the Faculty of Medicine, the Ministry of Public Health and the Medical Chamber, and in 1946, it passed a resolution demanding the immediate establishment of the Faculty of Dentistry and the School for Dental Technicians.

Due to the difficult circumstances that it got through together with its people and country, over the course of 150 years, the Serbian Medical Society has had its ups and downs, successes and failures, yet far more successes than failures. All the time, its members have been working voluntarily, for free, often at their own expense, for the good of the people and the state.

On September 22, 1922, during the formal celebration of the first 50 years of the existence and work of the Serbian Medical Society, its founder dr Vladan Đorđević said:

"The Serbian Medical Society realised the main idea of its founders, /.../, even before the University and the Royal Academy of Sciences, it created a home for Serbian science /.../ it zealously followed the development of the entire medical science /.../ it developed with the process of gradual advance (gradual progress, author's comment) in medicine, improved and enriched its own experience, disseminated its best practices through written and oral communications, worked on the statistics of disease incidence in all the countries where our people live, researched the causes of illnesses /.../ and studied the methods for eliminating these causes. Not a single branch of medical sciences remained unaddressed and undiscussed by the Serbian Medical Society."

Đorđević calculated that from 1872 to 1922 "the SMS held 780 regular sessions, including 390 lectures, 230 discussions, 1100 presentations of patients and preparations and 760 oral and written reports" (during that

(за то време СЛД је прошло кроз шест ратова који су трајали скоро 11 година, током којих није могло радити или је радило у јако ограниченом обиму, прим. аут.). Закључио је:

„Кад се упореди рад Српског лекарског друштва са радом немачких лекара и природњака, може се слободно рећи да је наше Друштво за половину века стекло /.../ за наш народ исте заслуге које су немачки лекари и природњаци стекли за Германију”.

time the SMS went through six wars which lasted for almost 11 years, during which it could not perform its activities at all or only to a very limited extent, author's comment). He concluded: *"When comparing the work of the Serbian Medical Society with the work of German doctors and naturalists, it can be freely said that our Society has gained for half a century .../... the same merits for our people as German doctors and naturalists have gained for Germany."*

**Обележавање 50. годишњице
Српског лекарског друштва (1922)**

**Celebration of the 50th anniversary of
the Serbian Medical Society (1922)**

**Учесници прославе 50. годишњице
Српског лекарског друштва**

**Participants in the celebration of the 50th anniversary
of the Serbian Medical Society**

Данас, 100 година после тих речи др Владана Ђорђевића, тешко је поверовати да је било које лекарско друштво у Европи за свој народ и своју државу учинило онолико а камоли више, колико је Српско лекарско друштво учинило за свој народ и државу, поготово када се на уму имају околности које нигде другде нису забележене а камоли да су се морале и преживети.

У својој 150 година дугој историји Српско лекарско друштво је преживљавало трауматичне политичке догађаје, за наш народ карактеристичне острашћене партијске борбе, промену династије, прошло кроз осам ратова, од којих је у Првом светском рату изгубило више од трећине чланова, што је јединствен случај у историји, прошло кроз турбулентно време у заједничкој југословенској држави, проживело још један велики рат, 45 година комунистичке владавине, да би 1990. године поново ушло у вишепартијски систем, опет са острашћеним партијским борбама, кроз политички и правни хаос, рат, потпуну изолацију тзв. „међународне заједнице”, хиперинфлацију и грађанске нереде, да би му тзв. нова „демократска власт” 2000. године послала тзв. „кризни штаб” састављен од насилника у белим мантилима да га тобоже „ослободи” од оних који су за Друштво током тешких 90-их година неуморно и предано радили и успели да у тешко замисливо условима очувају све његове структуре, да одрже све његове активности, и да у крајњој оскудици очувају редовно излажење његових часописа, првенствено Српског архива за целокупно лекарство чији би прекид излажења имао несагледиво тешке последице.

После пуних 60 година подстанарског битисања, чланови Српског лекарског друштва и њихове породице су задужбинама и донацијама, а Друштво и сопственим средствима, омогућили да Друштво 1932. године изгради свој сопствени Дом на Зеленом венцу, у коме је по први пут имало свој амфитеатар са око 160 места, канцеларије за уредништво *Српског архива за целокупно лекарство*, канцеларије за чиновнике, више локала и 27 станова разних величина чије је издавање обезбеђивало стабилне изворе прихода. Друштво је 1952. године купило и сопствену штампарију, чиме је био решен вишедеценијски проблем штампања часописа и других издања Друштва.

Today, 100 years after these words of dr Vladan Đorđević, it is hard to believe that any medical society in Europe has done as much for its people and its country, let alone more, as the Serbian Medical Society has done for its people and country, especially bearing in mind the circumstances that have not been even recorded anywhere else, let alone that they had to be gone through.

In its 150-year-long history, the Serbian Medical Society has survived traumatic political events, fierce political party struggles characteristic of our people, a change of dynasty, it has gone through eight wars, of which it lost more than a third of its members in the First World War, which is a unique case in the entire history, gone through a turbulent time in the joint Yugoslav state, lived through another great war, and 45 years of communist rule, only to re-enter the multi-party system in 1990, again with fierce party struggles, political and legal chaos, war, complete isolation by the so-called "international community", hyperinflation and civil unrest, so as to be provided by the so-called new "democratic government" in 2000 with the so-called "crisis committee" composed of thugs in white coats in order to supposedly "liberate" it from those who tirelessly and devotedly worked for the Society during the difficult 90s and who managed to preserve all its structures, to maintain all its activities, in hard-to-imagine conditions, and to maintain the regular publication of its journals, primarily the Serbian Archives of Medicine, whose interrupted publication would have had grave consequences of unfathomable proportions.

After the entire 60 years of lodger existence, members of the Serbian Medical Society and their families, through endowments and donations, and also the Society with its own funds, enabled the Society to build its own Home at Zeleni venac in 1932, where it had for the first time its own amphitheater with approx. 160 seats, editorial offices for the *Serbian Archives of Medicine*, clerk offices, several business premises and 27 apartments of various sizes, the lease of which ensured stable sources of income. In 1952, the Society bought its own printing house, which solved the decades-long problem of printing magazines and other publications of the Society.

„Дом Српског лекарског друштва. Задужбина др Стевана Милосављевића, првог Србина начелника Санитета” (1934) (из колекције г. М. Јуришића. Штампариија СЛД)

"Home of the Serbian Medical Society, Endowment of dr Stevan Milosavljević, the first Serbian Head of the Healthcare Department" (1934) (from the collection of Mr. Jurišić. SMS Printing house)

Српско лекарско друштво је деценијама домаћински управљало вредним задужбинама лекара и лекарских породица које су му биле остављене на старање.

For decades, the Serbian Medical Society managed with due diligence the valuable endowments of doctors and medical families that it was entrusted with to take care of.

Сву ту имовину коју је Друштво стекло без икакве помоћи државе, његову кућу („Дом Српског лекарског друштва, Задужбину др Стевана Милосављевића, првог Србина начелника санитета”), станове, плацеве, задужбине, национализацијом су му 1958. године одузеле комунистичке власти. Ако се какво такво „разумевање” за то злодело према Српском лекарском друштву може наћи у комунистичком догматизму, потпуно је несхватљиво што све тзв. „демократске власти” од 2000. одбијају и да разговарају да Српском лекарском друштву врате чак и његов Дом, а камоли да му врате осталу одузету имовину и задужбине лекара које су му остављане на управљање и старање.

All the property that the Society acquired without any help from the state, including its home ("The Home of the Serbian Medical Society, Endowment of dr Stevan Milosavljević, the first Serbian head of healthcare system"), apartments, lots of land, endowments, were confiscated by the communist authorities through nationalization in 1958. If any such "understanding" of this crime against the Serbian Medical Society can be found in communist dogmatism, it is completely incomprehensible that since 2000, all the so-called "democratic governments" have refused to discuss even returning the Home to the Serbian Medical Society, let alone returning the rest of its confiscated property and endowments of doctors that it was entrusted with for management and care.

Како и поред свих покушаја, садашња Управа Српског лекарског друштва није успела да поврати ништа од национализацијом одузете имовине и задужбина остављених му на старање, пред лекарима који у будућности буду руководили Друштвом остаје обавеза да се непрекидно боре да се Друштву одузето и узурпирано врати, чиме би бар делом била исправљена историјска неправда која је Српском лекарском друштву и задужбинарима нанета и која се наноси без икакве њихове кривице.

Since, despite all attempts, the current Management of the Serbian Medical Society has not managed to recover any of the property and the endowments entrusted to it for care which were seized through nationalization, the doctors who will manage the Society in the future remain under the obligation to constantly struggle to recover what was taken and confiscated from the Society, whereby the historical injustice that was and is being inflicted on the Serbian Medical Society and its endowers without any fault on their part would be at least partly repaired.

Српско лекарско друштво се 1990. године преселило у зграду бивше „Болнице округа и вароши Београда”, изграђене 1868. године у Видинској 19 (данас улици Џорџа Вашингтона 19), која је 1881. проглашена за

In 1990, the Serbian Medical Society moved to the building of the former "Hospital of the District and Town of Belgrade," built at 19 Vidinska street (today's 19 Džordža

„Општу државну болницу” а затим претворена у Очну клинику. Зграда је била у дерутном стању тако да ју је Српско лекарско друштво сопственим средствима током неколико година колико толико успело да реновира да би у њој било какав рад био могућ. Због за данашње прилике несолидне градње, зграда је временом испуцала и претило је њено урушавање. Град Београд је (2011) финансирао радове на стабилизацији зграде и реконструкцију крова који је прокишњавао, а Српско лекарско друштво је о сопственом трошку морало да обнови целокупну унутрашњост, укључујући и простор у коме је смештен богат Музеј српске медицине и да уз помоћ Министарства културе на челу са господином Предрагом Марковићем по најсавременијим принципима постави сталну музејску поставку, затим да после 150 година на „Сахат кули” зграде постави нови јавни сат који, као и 1868. године када је постављен, поново сваког сата одзвања онолико пута колико је сати, да потпуно реконструише приземље које је било у крајње дерутном стању, да комплетно замени дотрајалу канализациону мрежу у згради и ван ње, да реконструише ограду око дворишта, уреди добар део дворишта и изврши низ других скувих радова.

Vašingtona street) in 1868, which was declared the "General State Hospital" in 1881, and then transformed into the Ophthalmology clinic. The building was in a dilapidated condition, so the Serbian Medical Society managed to renovate it to some extent with its own funds over the course of several years, in order to enable any kind of activities to be carried out within these premises. Due to unsound structuring, according to conditions of the present day, the building cracked over time and was in danger of collapsing. The City of Belgrade (in 2011) financed works on the building stabilization and the reconstruction of the leaky roof structure, and the Serbian Medical Society, at its own expense, had to restore the entire interior, including the area where the rich Museum of Serbian Medicine is located, and with the help of the Ministry of Culture led by Mr. Predrag Marković, to set up a permanent museum exhibition according to the latest standards, as well as to set up a new public clock on the "Clock Tower" of the building, which again, after 150 years, just as it did in 1868 when it was originally set up, strikes the number of times of the hour, and to completely reconstruct the ground floor, which was in an extremely bad condition, to completely replace the dilapidated sewerage network inside and outside the building, to reconstruct the fence around the yard, arrange and develop a great part of the yard and to perform a number of other expensive works.

**Данашње седиште Српског лекарског друштва
у ул. Џорџа Вашингтона 19**

**Current seat of the Serbian Medical Society
at 19 Džordža Vašingtona street**

Сасвим недавно Град Београд је уредио и део дворишта који је био у јако лошем стању.

Quite recently, the City of Belgrade has also developed a part of the yard that was in a very bad condition.

Искључиво о сопственом трошку, по најсавременијим пројектима које је бесплатно урадио Саобраћајни ин-

Exclusively at its own expense, and according to the latest designs done by the Institute of Transportation CIP free

ститут ЦИП, Српско лекарско друштво извршило је комплетну реконструкцију и модернизацију оног дела „Дома Српског лекарског друштва. Задужбине др Стевана Милосављевића, првог Србина начелника Санитета” на Зеленом Венцу који му је остављен након национализације, на начин да је то сада један од најлепших простора те врсте у Београду.

Српско лекарско друштво је водећи носилац Континуиране медицинске едукације лекара Србије које акредитује од 400 до 600 едукативних програма годишње. *Српски архив за целокупно лекарство* излази 150 година, до 1895. обично једном годишње као књига, од тада сваког месеца, а од 1990. године сваког другог месеца (двоброј). Часопис последњих седам година излази на енглеском језику са апстрактном на српском. *Стоматолошки гласник* редовно излази већ 67 година. Друштво лекара Војводине Српског лекарског друштва 74 године издаје *Медицински преглед* и *Стоматолошки информатор*, Друштво лекара Косова и Метохије Српског лекарског друштва 70 година издаје *Praxis medica*, раније двојезично на српском и албанском, данас на српском а од пре три године и *Медицински архив Косова и Метохије*, док 12 специјалистичких секција и подружница редовно издају своје стручно-научне часописе у две до четири свеске годишње, неки и двојезично, на српском и енглеском.

СЛД је одржало 19 конгреса лекара Србије. Двадесети јубиларни конгрес био је потпуно припремљен за 29. и 30. мај 2020. године, али је због пандемије корона вирусом до сада два пута морао бити одложен. Одржан је 24. и 25. новембра 2022. године.

И поред свих тешкоћа које је Српском лекарском друштву направила пандемија вируса корона, Друштво у 151. годину улази у добром стању. Будућност Друштву гарантују његово верно чланство, његових 65 специјалистичких секција које покривају све области и гране медицине, 56 подружница широм Србије, бројни активи и интерсекцијски одбори, Академија медицинских наука Српског лекарског друштва, богат музеј и библиотека, његови часописи и едукативни и научни програми, почев од редовних састанака, радионица, преко симпозијума, научних састанака и конгреса, који се по правилу организују са међународним учешћем.

Припадници старијих генерација „активиста” Српског лекарског друштва се надају да нове генерације чланова Српског лекарског друштва неће изневерити др Владана Ђорђевића и остале осниваче али и његове безбројне предане и неуморне активисте („раденике”) који су током 150 година, без икакве личне користи,

of charge, the Serbian Medical Society carried out a complete reconstruction and modernization of the part of the "Home of the Serbian Medical Society." Endowment of dr Stevan Milosavljević, the first Serbian head of the Healthcare Department" located at Zeleni Venac, which was left to it after nationalization, in such a way that it is now one of the most beautiful spaces of its kind in Belgrade.

The Serbian Medical Society is the leading provider of the Continuing Medical Education of Serbian physicians, which accredits 400 to 600 educational programs per year. *The Serbian Archives of Medicine* has been published for 150 years, usually as a book once a year until 1895, and every month since then, and since 1990 every other month (double issue). For the last seven years, the journal has been published in English with an abstract in Serbian. *The Serbian Dental Journal* has been published regularly for 67 years. The Society of Physicians of Vojvodina of the Serbian Medical Society has been publishing the *Medical Review* and *Dentistry Information Bulletin* for 74 years, the Society of Physicians of Kosovo and Metohija of the Serbian Medical Society has been publishing *Praxis medica* for 70 years, formerly bilingual editions in Serbian and Albanian, today in Serbian, and since three years ago, the *Medical Archives of Kosovo and Metohija* has been published as well, while 12 specialty sections and branches publish their professional scientific journals regularly in two to four volumes per year, including some bilingual editions, in Serbian and English.

The SMS held 19 congresses of Serbian doctors. The twentieth anniversary congress was fully prepared for May 29 and 30, 2020, but due to the corona virus pandemic, it had to be postponed twice. It was held on November 24 and 25, 2022.

Despite all the difficulties the Serbian Medical Society suffered due to the corona virus pandemic, the Society enters the 151st year of its existence in a good condition. The Society's future is guaranteed by its loyal members, its 65 specialty sections covering all fields and branches of medicine, 56 branch offices throughout Serbia, numerous active and intersectional committees, the Academy of Medical Sciences of the Serbian Medical Society, rich museum and library, its journals and educational and scientific programs, starting from regular meetings, workshops, through symposiums, scientific meetings and conferences, which are usually organized with international participation.

The members of the older generations of the Serbian Medical Society "activists" hope that the new generations of members of the Serbian Medical Society will not let down dr Vladan Đorđević and the other founders, but also his

добровољно, бесплатно, често и на сопствени трошак, у Друштву и за Друштво предано радили, за њега се борили и жртвовали на начине који су у датим околностима били могући, а које су сматрали најбољим и за Друштво најкориснијим.

countless dedicated and tireless activists ("workers") who, over the period of 150 years, devotedly worked at and for the Society without any personal benefit, voluntarily, free of charge, often at their own expense, and who fought and sacrificed themselves for it in ways that were possible under the given circumstances and that they considered the most suitable and most useful for the Society.

Литература / References

1. *150 година Српског лекарског друштва (ур. Р. Чоловић)*. ISSN 0370-8179 (print) и ISSN 2406-0895 (online). COBISS.SR.-ID 3378434. UDC 61(497.11). 2022.

Кореспонденција / Correspondence

Радоје Чоловић - Radoje Čolović
r.b.colovic@gmail.com